

(119–130). MARIA DEL MAR BATLLE egy katalán helynév-standardizációs projektet ismertet, melynek célja az exonimák aktuális használati szokásainak és a standardizációval kapcsolatos kérdéseknek a felmérése a katalán nyelvben (131–135). Végül PAUL WOODMAN azt vizsgálja, hogy milyen tényezők határozzák meg a határozott névelő használatát az angol nyelvű exonimákban (pl. *the Philippines, Brazil*) (137–145).

Az utolsó fejezet négy tanulmányának tárgya a kelet-ázsiai és afrikai (koreai, japán, tajvani és núbiai) közösségek exonimákkal kapcsolatos nyelvhasználati szokásainak felmérése. SUNGJAE CHOO ötfokú Likert-skálán vizsgálja, hogy a koreai nyelvhasználók milyen mértékben értenek egyet tíz országnév és négy városnév exonima és endonima alakjának használati gyakoriságával (149–156). KOHEI WATANABE a japán nyelven alkotott exonimákat és az exonimák alkotásának folyamatait vizsgálja országnevek, azok rövidítései és nagyméretű földrajzi egységek nevei kapcsán; elemzi az angol és egyéb nyelvekről való transliteráció gyakorlatát, és beszél az endonimaként funkcionáló exonimákról is (pl. a *Japan* országnév – eredetileg exonima – használata számos esetben elfogadott a japán *Nihon ~ Nippon* endonima helyett) (157–161). VLADIMÍR LIŠČÁK tajvani helynevek endonima és exonima alakjait és azok eredetét vizsgálja (pl. Tajvanon beszélt nyelvekből eredeztethető exonimákat, illetve portugál telepesek névadásait) (163–183). A kötet utolsó tanulmányában HERMANN BELL az arab nyelvi hatások térnyeréséről ír a Nílus mentén beszélt egyik núbiai nyelvnek, a nobiinnak a helyneveiben (185–191).

4. A kiadványsorozat hatodik kötete részletesen ismerteti az UNGEGN exonimákkal foglalkozó munkacsoportja által megvitatott, az exonimák használatával kapcsolatos kérdéseket, valamint az évek óta tartó tudományos diskurzus eredményeként kiadott, az exonimák használatával kapcsolatos ajánlásokat. A hetedik kötet anyaga pedig európai,ázsiai és afrikai országok tekintetében mutatja be ezen irányelvek nemzeti szinten történő érvényesülését, vagy éppen alkalmazhatóságuk problémás eseteit.

OLÁH BENCE ATTILA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3557-857X>

Károli Gáspár Református Egyetem

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. Név és társadalom a magyar nyelvterület peremén IX. / Od geografske lingvistike do geografske onomastike IX. Ime i društvo na periferiji mađarskog govornog područja

Szerkesztők: VÖRÖS FERENC – LEHOCKI-SAMARDŽIĆ ANNA. Savaria University Press – Glotta Nyelvi Intézet, Szombathely–Eszék, 2018. 218 lap

A konferenciakötet A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című konferenciasorozat 2018. május 24–25-én megrendezett kilencedik alkalmán elhangzott előadások írott változatát adja közre. A Név és társadalom a magyar nyelvterület peremén alcímű konferenciának

ezúttal az eszéki székhelyű Juraj Josip Strossmayer Egyetem Bölcsészettudományi Kara adott otthont. A kötet horvát–magyar kétnyelvű kiadásban jelent meg,¹ a tanulmányok után adott nyelvű, valamint angol absztrakttal és kulcsszavakkal. A kiadványt a szerkesztők előszava (13–14; 13–14), majd Tóth Attilának, a Magyar Nyelvstratégiai Intézet igazgatójának a köszöntője nyitja (15–16; 15–16).

A 14 tanulmány sorát VÖRÖS FERENC tanulmánya indítja (17–34; 17–35), amelyben a 18. század elejéről származó cenzusok és az 1720-as országos összeírás korpuszán mutatja be, milyen földrajzi elrendeződést mutatnak a különféle etimológiai rétegek a német és szláv népességgel érintkező vármegyékben. Három réteg (német, szláv és magyar) meghatározása után egy, a bizonytalan eredetű neveket összefoglaló kategóriát is felvesz, valamint részletesen kitér a névanalízis során felmerült kérdésekre, név, nyelv és etnikum kapcsolatára is.

A kulturális nyelvészet szemléletmódjával közelít a családnevekhez SLÍZ MARIANN, P. TÓTH TEODÓRA és FARKAS TAMÁS írása (35–55; 37–58). Anyaországi, szlovákiai és romániai magyar egyetemisták körében végzett online kérdőíves kutatásuk célja annak feltárása, hogy mi alapján tekintenek a magyar nyelvű közösség tagjai egy családnevet magyarnak vagy idegennek. A szerzők a nyelvek mellett olyan kulturális tényezőkre építették kérdéseiket, mint a személynéven alapuló kategorizáció és diszkrimináció. Az eredményeket típustól függően Likert-skálán értelmezték, illetve részletesen bemutatott tipikalitási feltételek szerint sorolták csoportokba, folyamatosan szem előtt tartva az esetleges befolyásoló tényezőket.

DUBRAVKA BOŽIĆ BOGOVIĆ a 18. századi dél-baranyai anyakönyvekben megőrzött személynévalakok elemzését végezte el tanulmányában (57–70; 59–72). A kilenc egyházközségből felhasznált forrás részletes nyelvi, ortográfiai elemzése után évtizedes bontásban, valamint településekre vonatkoztatva megállapítja a különböző férfi- és női nevek gyakoriságát a német és a szláv lakosság esetében, majd össze is hasonlítja a két etnikum névadási szokásait e gyakorisági listák alapján.

Szintén egyházi feljegyzéseket használt fel helynévi kutatásához NADA BULIĆ és IVANA POSEDI. A 17. századi kaproncai Szent Miklós Plébánia úrbéri könyveibe bejegyzett helynevek írásmódja című írásukban (71–81; 73–82) elsőként dolgozzák fel a ma Kapronca külvárosának számító egykori Močile település templomának felszentelése előttről származó plébániai levéltár latin és kaj-horvát nyelvű anyagának egy részét. A tanulmányukban csoportosítják a feljegyzett mikrotoponimákat, és szólnak a kaj-horvát írásrendszeréről is, amely a latin ábécé mellett épített a magyar hangjelölési megoldásokra is.

NYÁRI DENISZ Kelet-szlavóniai magyar családnevek a késő középkorban és a kora újkorban című írásában (83–96; 83–97) Eszék és környéke magyar és horvát nyelvű adó- és birtokösszeírásait veti össze: vizsgálata a magyar családneveknek más nyelvekkel való érintkezés hatására bekövetkező változására irányul. A terület családneveit négy motivációs-szemantikai kategóriába sorolja, megállapítja a leggyakoribb családneveket a két forrásban, valamint kitér azok helyesírási eltéréseire, változásaira is.

¹ A kötet első felében magyarul, a másodikban pedig horvátul olvashatók a szövegek. Az oldal-számozás a két részben egymástól függetlenül alakul; a horvát részben a kötet utolsó lapjától kezdődik, és visszafelé halad. A továbbiakban a zárójelben előbb a magyar, majd a horvát változat oldal-számait szerepelnek. A szerzők nevét az egyszerűség kedvéért a magyar változat alapján adom meg.

MAJA GLUŠAC, BERNARDICA DOMORAD és BETINA DOMAZET tanulmányukban (97–109; 99–110) négy horvát szótárban vizsgálják a magyar nevek megjelenését, különös tekintettel a fonetikai és morfológiai, valamint a politikai, gazdasági és társadalmi tényezőkre a tulajdonnevek által felvetett lexikográfiai problémák körében. További kérdésük, hogy a horvát szótárakban megjelenő magyar nevek előfordulási gyakorisága mennyiben szolgálta a magyar nemzeti öntudat meghatározását.

LEHOCKI-SAMARDŽIĆ ANNA és JADRANKA MLIKOTA három 19. századi, Magyarország területén kiadott horvát nyelvtan onomasztikai részeit hasonlítja össze (110–121; 111–122), elsősorban a személynevekre koncentrálva. Bemutatják, hogy a különböző célközönségnek készült nyelvtanok szerkezetébe hol, milyen módon és céllal épültek be a nevek, és ezek mennyiben tükrözik a korabeli horvát lakosság valódi névhasználatát, illetőleg mennyire következtesek a nevek kétnyelvű írása során.

Deákné Bartha Katalinnak az 1930-as években Szlavóniában végzett kiemelkedő munkásságát tárja az olvasó elé TÓTH PÉTER a kutató saját visszaemlékezéseire támaszkodva (122–129; 123–131). Írásával betekintést nyújt a nyelvjárásgyűjtés korabeli körülményeibe és ma is fennálló nehézségeibe. Mindeközben végigköveti D. Bartha Katalin életútját és pályáját, amelyeket nagyban meghatároztak a második világháború eseményei is.

Az első világháború és Trianon utáni Pécs városában lezajlott magyarosodási törekvéseket foglalja össze írásában NAGY IMRE GÁBOR (130–149; 133–151). Részletesen szól a magyar ruha, a magyar tánc és a magyar zene ügyéről, majd a hol burkoltan, hol nyíltan megjelenő névmagyarosítási mozgalmakról. Kitér a névváltoztatás és annak elutasítása mögötti motivációkra, érvekre, valamint arra is, hogy kik körében és milyen mértékben volt sikeres az olykor erőszakos ráhatásoktól sem mentes mozgalom.

GERCSÁK GÁBOR az idegen földrajzi nevek megjelenését vizsgálta az elmúlt kétszáz év egyes korszakaiból (a felvilágosodás korából, a reformkorból, a századfordulóról és napjainkból) válogatott atlaszokban (151–158; 153–161). Az idegen földrajzi nevek írásmódjának áttekintése mellett az atlaszokhoz történeti, művelődéstörténeti és tudománytörténeti háttérrel is nyújt. Végül a négy munkában összeveti a latin, a cirill és a szójeles írásrendszerekből származó földrajzi nevek írásváltozatait.

BARICS ENIKŐ a migráció földrajzi nevekben fellelhető nyelvi nyomait tárja fel tanulmányában, különös tekintettel a kétnyelvűsége (159–166; 163–169). A magyar és a horvát nyelv közötti kölcsönhatásokat vizsgálva bőséges példákat hoz anyagából, eredményeiből pedig a horvát népszerűség mindennapi nyelvhasználatára következtet.

Az 1561–1579 közötti szlavóniai és szerémségi oszmán adó- és telekkönyvi összeírások gazdag forrását használta fel kutatásához ANĐELKO VLAŠIĆ (167–175; 171–179). Írásában ismerteti az oszmán összeírások jellemzőit, valamint megkísérli a terület magyar lakosságának azonosítását az arab írással, fonetikus lejegyzett tulajdonnevek hangzása alapján. Vizsgálatának az arab írásrendszerből származó nehézségeit és bizonytalanságait részletesen tárgyalja, és más korok főleg osztrák forrásait alkalmazza kontrollkorpuszként eredményeihez.

MIKESY GÁBOR tanulmánya (177–192; 181–197) a mikrotoponimák alapján levonható következtetéseket mutatja be a területen élő magyar és horvát népesség együttélésére, névhasználatának egymásra hatására vonatkozólag. Saját gyűjtései nyomán megrajzolt szóföldrajzi térképeit összeveti a történeti térképekkel, ezek alapján tárja fel a két nép és a két írásrendszer kapcsolatát.

Az *-i* képzős helynevekből alakult családnevek elterjedtségét vizsgálta a kárpátaljai beregszászi járásban, ennek segítségével pedig a népesség migrációjának feltérképezésére tett kísérletet KOVÁCS ANDRÁS írása (193–204; 199–210). A forráshiány és az adatok hozzáférhetetlensége miatt az egyházi anyakönyveket szláv nyelvű gazdakönyvekkel egészíti ki az 1903–2010 közötti időszakból, tíz településről. A családneveket hét kategóriába osztja a név eredetére utaló településeknek a névviselő lakóhelyétől való távolsága alapján; ennek köszönhetően a családnevek a társadalom életére vonatkozó információval is szolgálnak.

A kötetet a szerzők rövid bemutatása zárja az adott nyelven, majd angolul (205–216; 211–223).

A tanulmányok illeszkednek a konferencia alcíméhez, tartalmi és megközelítésbeli sokszínűségük pedig jól példázza a nyelv- és névföldrajz interdiszciplináris jellegét, valamint rámutat a tulajdonnevek társadalomban betöltött meghatározó szerepére, összekötő kapocsként való működésére a különböző népek együttélésekor.

HAUBER KITTI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3616-7983>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Namen und Berufe [Nevék és foglalkozások]

Szerkesztő: DIETER KREMER. *Onomastica Lipsiensia*. Leipziger Untersuchungen zur Namenforschung 13. Leipziger Universitätsverlag GMBH, 2018. 391 lap

A *Namen und Berufe* című kötet, mely 18 névkutató munkáját mutatja be, 14 német és 4 angol nyelvű tanulmányt tartalmaz a nevek és foglalkozások egymással összefüggő témakörében. A tanulmánykötet élén álló írásában a szerkesztő, DIETER KREMER részletesen sorra veszi, hogy mely kutatási területek milyen nézőpontokból foglalkozhatnak a kiadvány által tárgyalt témakörrel (7–62).

ROSA KOHLHEIM azon becenevek kialakulását vizsgálja, amelyeknek forrása a foglalkozásneveket tartalmazó középfelnémet szókincs. Kutatása elsősorban a középkori német városok kisiparosaira specializálódik, mivel e korszakban számos új foglalkozásnév keletkezett (63–72).

DIETLIND KREMER a regionális hagyományt vizsgálja a foglalkozásokkal kapcsolatos tevékenységek tükrében, családnevek hangtani és lexikai jellegzetességeit tárva fel névtérképekkel illusztrálva. Tanulmányában kitér a tíz legnépszerűbb német családnévre is, amelyek mindegyike foglalkozásnév, illetve foglalkozáshoz kapcsolódó családnév, s betekintést nyújt a különböző nyelvjárási változatokba is (73–109).

MONIKA CHOROŚ a 16. századi földbirtokosok világába kalauzol el minket a felső-sziléziai német dialektusra jellemző neveik révén. Tanulmányában két régióban előforduló család- és keresztnévek tulajdonságait vizsgálja (111–135).

A foglalkozás-, tisztség- és méltóságnevek családnevekbeli előfordulásáról olvashatunk HENRYK DUSZYŃSKI-KARABASZ tanulmányában. Vizsgálatához szláv eredetű ortodox